

מחשבת ישראל

לבתי ספר דתיים

השלמה לרמת 2 יח"ל

הוראות לנבחן

- משך הבחינה: שעה וחצי.
- מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שש סוגיות. מסוגיות אלה עליך לבחור בשתי הסוגיות שלמדת. (לכל סוגיה – 50 נקודות; סה"כ – 100 נקודות)
- חומר עזר מותר בשימוש: אין.
- הוראות מיוחדות: (1) ענה אך ורק על שאלות הקשורות לסוגיות שלמדת. (2) בסס את דבריך על המקורות. כתוב בקיצור ובהירות.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב בטייטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טייטה" בראש כל עמוד טייטה. רישום טייטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

ה ש א ל ו ת

שים לב: עליך לבחור בשתיים מן הסוגיות 2-7, ולענות על השאלות הקשורות לסוגיות שבחרת, לפי ההוראות בכל סוגיה. בחר רק בסוגיות שלמדת.

סוגיה 2 — תורה ומצוות (50 נקודות)

אם בחרת בסוגיה זו, עליך לענות על שלוש שאלות:

על שתיים מן השאלות 1-3 ועל אחת מן השאלות 4-5.

ענה על שתיים מן השאלות 1-3 (לכל שאלה — 20 נקודות).

1. רס"ג, אמונות ודעות, מאמר ג'

א. "לשם מה היה צורך לשליחת שליחים ונביאים? ... ש(הרי) אין לבני אדם צורך בנביאים,

כי שכלם מספיק כדי להדריכם לדעת מהו הטוב ומהו הרע".

(1) כתוב שתיים מן התשובות של רס"ג על שאלה זו.

(2) הסבר שתי דוגמאות של רס"ג הממחישות את הצורך בשליחת שליחים ונביאים

(תוכל להביא דוגמה אחת משלך).

(8 נקודות)

ב. (1) לפי רס"ג, מהו התפקיד של האותות שנתן ה' ביד הנביאים?

(2) מדוע הנביא צריך להודיע על האות לפני עשייתו?

(6 נקודות)

ג. לפי רס"ג, מדוע רצה ה' שהנביאים יהיו בני אדם דווקא ולא מלאכים? (6 נקודות)

2. ריה"ל, ספר הכוזרי, מאמר ב'

א. מהי העמדה של ריה"ל בנוגע לעבודת ה' מתוך נזירות ופרישות? הסבר עמדה זו.

(6 נקודות)

ב. (1) לפי ריה"ל, מה הם שלושת היסודות של עבודת ה'?

(2) לפי ריה"ל, באיזה מצב ייחשבו הזמרה והריקוד עבודת ה'?

(8 נקודות)

ג. לפי ריה"ל, מדוע "שמירת מצוות השבת מקרבת את האדם אל ה' יותר מהחסידות המרובה"?

(6 נקודות)

3. רמב"ן, פירוש התורה, דברים, כ"ב, ו'

- א. לפי רמב"ן, מה הם שני הטעמים לאיסור "אתו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד"? (6 נקודות)
- ב. (1) לפי רמב"ם, מהו הטעם לאיסור "אתו ואת בנו וכו' "?
(2) כיצד רמב"ן דוחה את הטעם של רמב"ם?
(8 נקודות)
- ג. מהו ההסבר של רמב"ן לדברי חז"ל "לא ניתנו המצוות אלא לצרוף בהן את הבריות"?
(6 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 4-5 (10 נקודות).

4. רמב"ם, מורה נבוכים, חלק ג', פרק כ"ז

"מטרת כלל התורה שני דברים, והם תיקון הנפש ותיקון הגוף".

- א. לפי רמב"ם, הסבר מהו "תיקון הנפש", ומהו "תיקון הגוף". (4 נקודות)
- ב. לפי רמב"ם, מהי המטרה החשובה יותר, ומהי המטרה ה"קודמת בטבע ובזמן"? (2 נקודות)
- ג. לפי רמב"ם, איזו מטרה מפורטת יותר בתורה, ומדוע פירטה התורה מטרה זו? (4 נקודות)

5. ספר החינוך, מצווה לברך ה' אחר אכילת המזון

א. "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך".

לפי בעל ספר החינוך, מהו הקושי שציווי זה מעורר?

(4 נקודות)

- ב. לפי בעל ספר החינוך, מהו ההסבר למילים "ברוך אתה ה' " שבתחילת כל ברכה?
(3 נקודות)
- ג. לפי בעל ספר החינוך, מדוע ה' "מתאוה לתפילתם של צדיקים"? (3 נקודות)

סוגיה 3 — עם ישראל עם סגולה (50 נקודות)

אם בחרת בסוגיה זו, עליך לענות על שלוש שאלות:

על שתיים מן השאלות 6-8 ועל אחת מן השאלות 9-10.

ענה על שתיים מן השאלות 6-8 (לכל שאלה — 20 נקודות).

6. ריה"ל, ספר הכוזרי, מאמר ב'

- א. על פי ריה"ל, פרשת הנגעים היא "ממופתי השכינה" ויש בה "חכמה עמוקה".
הסבר מהו המופת בנגעים, ומהי "החכמה העמוקה". (8 נקודות)
- ב. לפי ריה"ל, מדוע המצורע נחשב טמא? (6 נקודות)
- ג. לפי ריה"ל, מהו הקשר בין צרעת הבית והבגד ובין ריחוק השכינה מישראל? (6 נקודות)

7. רמב"ם, איגרת תימן

- א. "והיה זרעך כעפר הארץ".
כתוב את שני ההסברים של רמב"ם לדימוי של עם ישראל לעפר. (7 נקודות)
- ב. בדברי החיזוק של רמב"ם ליהודי תימן הוא כתב כי לצרות הגדולות שבאות על עם ישראל יש כמה תכליות. ציין שתיים מתכליות אלה. (5 נקודות)
- ג. (1) לפי רמב"ם, מהי המשמעות של המילים "שובי שובי השולמית וכו'" שבדברי אומות העולם לעם ישראל?
(2) לפי רמב"ם, מהי המשמעות של המילים "מה תחזו בשולמית כמחלת המחנים" שבתשובת עם ישראל?
(8 נקודות)

8. מהר"ל, נצח ישראל

- א. "חביב אדם שנברא בצלם אלוקים".
לפי מהר"ל, מהו ההבדל בין המושג "אדם" כשהוא מיוחס לישראל ובין המושג "אדם" כשהוא מיוחס לאומות העולם? (7 נקודות)
- ב. "מה הוסיף התנא האלוקי... בזה שאמר 'חביבה יתרה נודעת לו'?"
מהי התשובה של מהר"ל על שאלתו זו? (6 נקודות)
- ג. לפי מהר"ל, דברי התנא "חביבין ישראל שנקראו בנים למקום" ו"חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה" הן שתי סיבות לבחירת ה' בישראל.
הסבר אחת מסיבות אלה, לפי מהר"ל. (7 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 9-10 (10 נקודות).

9. ריה"ל, ספר הכוזרי, מאמר א'

- א.** "על אף שהעם האמין... בכל אשר הודיעם משה... עוד נשאר ספק בלבם".
מה היה הספק, ומה עשה ה' כדי להסיר ספק זה מלב העם? (4 נקודות)
- ב.** מלך כוזר טען כלפי החבר בנוגע להגשמת הא-לוה: "אתם משליכים אחר גוכם את ההיקש ההגיוני ואת העיון השכלי".
(1) הסבר את הטענה של מלך כוזר. (3 נקודות)
(2) הסבר את התגובה של החבר על טענת מלך כוזר. (3 נקודות)

10. הרב קוק, שבת הארץ

- לפי הרב קוק, לתחיית עם ישראל בארצו יש שני היבטים – חיים חומריים וחיים רוחניים.
- א.** "אין השכינה שורה באיש יחידי אלא על גיבור ועשיר ובעל קומה".
הסבר מה למד הרב קוק מדברים אלה על הקשר שבין שני ההיבטים של תחיית עם ישראל בארצו. (5 נקודות)
- ב.** כתוב מה הן המצוות המסייעות לתחיית העם בארצו, וכיצד יסייעו מצוות אלה לתחיית העם בארצו. (5 נקודות)

סוגיה 4 — תפילה (50 נקודות)

אם בחרת בסוגיה זו, עליך לענות על שלוש שאלות:

על שתיים מן השאלות 11-13 ועל אחת מן השאלות 14-15.

ענה על שתיים מן השאלות 11-13 (לכל שאלה — 20 נקודות).

11. מהר"ל, נתיבות עולם, נתיב העבודה.

א. לפי מהר"ל, מדוע התפילה נקראת "עבודה" לה'? (4 נקודות)

ב. (1) "ראוי שהאדם ישעבד עצמו אל ה'... הן בגופו, הן בנפשו והן בממונו".

לפי מהר"ל, ציין באיזו מן התפילות האדם משעבד לה' כל אחד מן התחומים האלה,

והסבר מדוע השעבוד נעשה בכל אחת מן התפילות האלה דווקא.

(2) "אמרו חכמים שלא לישון בערב קודם התפילה... אלא קודם יתפלל".

לפי מהר"ל, הסבר מה הלכה זו מבטאת.

(9 נקודות)

ג. לפי מהר"ל, מדוע ר' יוסי ברבי חנינא אומר שהאבות תיקנו את התפילות, והרי אדם ונח

התפללו לפניהם? (7 נקודות)

12. הרב קוק, עולת ראיה.

א. בתלמוד יש שלושה פירושים למושג "תפילת קבע":

"אמר ר' יעקב בר אידי אמר ר' אושעיא: כל שתפילתו דומה עליו כמשאוי.

ורבנן אמרי: כל שאינו אומרה בלשון תחנונים.

רבה ורב יוסף דאמרי תרויהו: כל שאינו יכול לחדש בה דבר".

הסבר את שלושת הפירושים האלה, על פי הרב קוק. (15 נקודות)

ב. לפי הרב קוק, מה האדם צריך לכוון כאשר הוא מבקש בקשות בתפילתו? (5 נקודות)

13. הרב דסלר, מכתב מאליו

- א.** לפי הרב דסלר, הסבר מהי בחינת "תפילה של מלחמה", וכתוב מהי הסכנה שבתפילה זו.
(7 נקודות)
- ב.** לפי הרב דסלר, מדוע נטל אברהם שכר על תפילתו ואילו איוב נענש עליה, הרי לכאורה תפילתם לה' הייתה דומה? (7 נקודות)
- ג.** כתוב מהי ההבנה השגויה של האמרה "צדיק גוזר והקב"ה מקיים", ומהו ההסבר של הרב דסלר לאמרה זו. (6 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 14-15 (10 נקודות).

14. ריה"ל, ספר הכוזרי, מאמר ג'

- א.** "אמר הכוזרי: ...השיכור אשר בשעת שכרותו הובאו לפניו כל הדברים שהוא מתאוה אליהם... אילו סופר לו על כל זה לאחר שנתפכח – היה מצטער על כך... הואיל וההנאות ההן לא באו לידו כשהוא במצב של הכרה מלאה."
(מאמר ג', סעיף ט"ז. הקטע אינו בתכנית הלימודים)
- (1)** לפי ריה"ל, מה אפשר ללמוד מדברים אלה על התועלת שבברכות?
- (2)** הסבר כיצד ברכת "שהחיינו" מבטאת את התועלת הזאת.
(6 נקודות)
- ב.** מה החסיד צריך לחשוב בעת אמירת ברכת "יוצר המאורות"? (4 נקודות)

15. ר"י אלבו, ספר העיקרים, מאמר ד'

- א.** **(1)** לפי ר"י אלבו, מדוע לא התקבלה תפילת משה להיכנס לארץ ישראל, ומדוע לא התקבלה תפילת דוד שלא למות בשבת?
- (2)** לפי תשובתך על תת"סעיף (1), מהי המסקנה של ר"י אלבו בנוגע לנוסח התפילה המובחרת?
(6 נקודות)
- ב.** על פי ר"י אלבו, מהו ההסבר לדברי חז"ל "חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה"?
(4 נקודות)

סוגיה 5 — דת ומדע (50 נקודות)

אם בחרת בסוגיה זו, עליך לענות על שלוש שאלות:

על שתיים מן השאלות 16-18 ועל אחת מן השאלות 19-20.

ענה על שתיים מן השאלות 16-18 (לכל שאלה — 20 נקודות).

16. רש"ר הירש, איגרות

א. מהי ההגדרה של ר' שמואל הנגיד למושג "אגדה"? (4 נקודות)

ב. (1) לפי רש"ר הירש, מדוע אין חובה לקבל את דברי חכמים בתחום האגדה?

כתוב שתי סיבות.

(2) האם יש לראות בדברי האגדה שאברהם הכיר את בוראו בן ג' שנים אמת היסטורית?

נמק את תשובתך.

(10 נקודות)

ג. לפי רש"ר הירש, מדוע התנגדו חז"ל לכתיבת דברי האגדה, ומדוע נכתבו לבסוף דברי

האגדה? (6 נקודות)

17. ד"ר עציון, אמת מדעית ואמת דתית

א. ד"ר עציון מביא את דברי רבנו תם בנוגע לשאלה אסטרונומית מסוימת: "אף על פי

שחכמי אומות העולם ניצחו את חכמי ישראל, הרי האמת היא כדברי חכמי ישראל".

מהו ההסבר של ד"ר עציון לדברים אלה? (7 נקודות)

ב. "קבלת תאוריה מדעית איזו שהיא כאמת מדעית, מבוססת ... על ארבע אמונות".

כתוב שלוש מן האמונות. (6 נקודות)

ג. "ערכו של המדע הוא לא בִּאֲמַת שהוא מגלה לנו, אלא בתועלת שהוא מביא לנו".

מהו ההסבר של ד"ר עציון לדברים אלה? בתשובתך הבא שתי דוגמאות. (7 נקודות)

18. הרב אפשטיין, אמונת היהדות

- א. לפי הרב אפשטיין, מהו ההבדל בקבלת תאוריית האבולוציה בין אדם שמאמין בתורה לבין אדם שאינו מאמין בתורה? (6 נקודות)
- ב. הרב אפשטיין מפרט את הרכיבים בגוף האדם: שומן, ברזל, סוכר ועוד. לפי הרב אפשטיין, מהי "תעלומת הפלא" שנשארת לאחר פירוט זה, ומהי המסקנה המתבקשת בעקבות תעלומה זו? (7 נקודות)
- ג. מהו "שורש האמונה ושורש הכפירה" בנוגע לתאוריית האבולוציה? (7 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 19-20 (10 נקודות).

19. רמב"ם, מורה נבוכים

- א. לפי רמב"ם, אילו פסוקים אפשר לבאר כפשוטם, ואילו פסוקים חובה לבאר שלא כפשוטם? הבא דוגמה לכל אחד מסוגי הפסוקים. (6 נקודות)
- ב. הסבר מדוע סברת אפלטון בנוגע ליצירת העולם קרובה יותר להשקפת התורה מסברת אריסטו בעניין זה. (4 נקודות)

20. הרב קוק, אגרות הראיה

- א. (1) מהי הסתירה בין תאוריית האבולוציה ובין הסיפור המסופר בתורה על האדם בגן עדן?
- (2) כתוב את ההסבר של הרב קוק לסיפור האדם בגן עדן המיישב את הסתירה הזאת. (6 נקודות)
- ב. הסבר מהו ה"כלל (ה) גדול במלחמת הדעות", לפי הרב קוק. (4 נקודות)

סוגיה 6 — בחירה, השגחה, שכר ועונש (50 נקודות)

אם בחרת בסוגיה זו, עליך לענות על שלוש שאלות:

על שתיים מן השאלות 21-23 ועל אחת מן השאלות 24-25.

ענה על שתיים מן השאלות 21-23 (לכל שאלה — 20 נקודות).

21. רס"ג, אמונות ודעות: ריה"ל, ספר הכוזרי

א. ריה"ל כתב: "מבקשים דרגת הנבואה, ורבים מהם מגיעים אליה... וזאת הייתה אצלם הראיה

הודאית... על הגמול בעולם הבא".

רס"ג כתב: "כל נפשות הברואים אשר הכרתי אינן שלוות בעולם הזה ולא שאננות".

הסבר את ההוכחה של ריה"ל ואת ההוכחה של רס"ג שיש גמול בעולם הבא. (7 נקודות)

ב. ריה"ל כתב: "ויהיה מנהג הטבע נוהג בכל העולם כולו, אך לא בכם".

הסבר את ההבדל בין ההנהגה שאומות העולם מונהגות בה ובין ההנהגה שעם ישראל

מונהג בה. (6 נקודות)

ג. "לא כן תורתנו. היא מוכיחה את ייעודה (הבטחותיה) במראה עיניים".

על פי דברי ריה"ל אלה, הסבר את הייחוד של תורת ישראל לעומת הדתות האחרות.

(7 נקודות)

22. רמב"ם, הלכות תשובה

א. "היאך יהיה האדם עושה כל מה שיחפוץ ויהיו מעשיו מסורים לו... ו(הרי) הכתוב אומר 'כל

אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ'?"

(1) מהי התשובה של רמב"ם על שאלה זו?

(2) הבא דוגמה לחפץ ה'. הדוגמה יכולה להיות מדברי רמב"ם או משלך.

(8 נקודות)

ב. "כי לא מחשבתי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי".

רמב"ם הביא פסוק זה כדי לענות על שאלה.

(1) מהי השאלה שרמב"ם עונה עליה באמצעות פסוק זה?

(2) הסבר את תשובת רמב"ם על שאלה זו, על פי הפסוק שלעיל.

(8 נקודות)

ג. לדעתך, מדוע כתב הרמב"ם על הבחירה החופשית דווקא בהלכות תשובה?

(4 נקודות)

23. רמח"ל, דרך ה'

א. "כדי שהדבר הזה יהיה נשלם כראוי, גזרה החכמה העליונה שיהיה האדם מורכב משני הפכים".

(1) מה הם "שני ההפכים", ומהו "הדבר" אשר "יהיה נשלם כראוי"?

(2) הסבר כיצד ישלימו שני ההפכים את "הדבר" הזה.

(7 נקודות)

ב. מהו "השינוי הגדול" שהשתנה המין האנושי לאחר החטא של האדם הראשון? (6 נקודות)

ג. (1) לפי רמח"ל, הסבר את המושגים "עולם הנשמות" ו"תחיית המתים".

(2) מהו התפקיד של עולם הנשמות ושל תחיית המתים בדרכו של האדם לשלמות

האמיתית? הסבר את תשובתך.

(7 נקודות)

ענה על אחת מהשאלות 24-25 (10 נקודות).

24. רס"ג, אמונות ודעות

א. רס"ג מביא הוכחה ממשה רבנו שיש גמול בעולם הבא. מהי הוכחה זו? (4 נקודות)

ב. רס"ג מביא הוכחות נוספות מן התנ"ך שיש גמול בעולם הבא. הסבר שתיים מן ההוכחות

של רס"ג. (6 נקודות)

25. הרב דסלר, מכתב מאליהו, קונטרס הבחירה

א. מהו ההסבר של הרב דסלר לדברי המשנה "מצווה גוררת מצווה ועברה גוררת עברה"?

(4 נקודות)

ב. "מי שנתחנך בחינוך תורני בין צדיקים ואנשי מעשה" – מהי נקודת הבחירה שלו?

"יש אשר התחנך בין רשעים, פחותים וגנבים" – מהי נקודת הבחירה שלו?

(6 נקודות)

סוגיה 7 — אמונת חכמים (50 נקודות)

אם בחרת בסוגיה זו, עליך לענות על שלוש שאלות:

על שתיים מן השאלות 26-28 ועל אחת מן השאלות 29-30.

ענה על שתיים מן השאלות 26-28 (לכל שאלה — 20 נקודות).

26. רמב"ם, פירוש המשנה, הקדמה

א. לפי רמב"ם, החלק הראשון מחמשת חלקי התורה שבעל פה הוא "הפירושים המקובלים ממשנה".

כתוב אילו דינים נכללים בחלק זה, וציין אם אפשר לחלוק על פירושים אלה. נמק את תשובתך. (5 נקודות)

ב. לפי רמב"ם, הסבר את דברי המשנה "אם הלכה – נקבל, ואם לדין – יש תשובה", וציין בהקשר של איזה חלק מחלקי התורה שבעל פה הוא מזכיר משנה זו. (7 נקודות)

ג. בין הלל לשמאי היו מעט מחלוקות, ואילו בין בית הלל לבית שמאי היו מחלוקות רבות. מהי הסיבה לכך, לפי רמב"ם? (8 נקודות)

27. רמב"ם, הקדמה לפרק "חלק"

א. "דברי חכמים... נחלקו בהם בני האדם לשלוש כתות".

(1) מה משותף לכת הראשונה ולכת השנייה, ומהו ההבדל בין כתות אלה?

(2) כתוב איזו משתי הכתות הראשונות גרועה יותר, וציין מדוע כת זו גרועה יותר.

(10 נקודות)

ב. "להבין משל ומליצה דברי חכמים וחידתם".

(1) לפי רמב"ם, הסבר את הקשר בין פסוק זה ובין הכת השלישית.

(2) לפי רמב"ם, מדוע נאמרו דברי חכמים בדרך שבה נאמרו?

(10 נקודות)

28. מהר"ל, באר הגולה

- א.** ראובן: שמעון, מדוע יש חמש כנפות בציצית שלך?
 שמעון: ארבע כנפות לקיום המצווה כדין, ועוד אחת להידור מצווה.
 לפי מהר"ל, הסבר את הטעות של שמעון, וכתוב מדוע המעשה שלו חמור מביטול מצוות ציצית. (6 נקודות)
- ב.** "וידיו לא שטף במים". אמר רבי אלעזר בן ערך: מכאן סמכו חכמים נטילת ידיים מן התורה".
 לפי מהר"ל, האם נטילת ידיים היא מצווה מדאורייתא או מדרבנן? כתוב את הנימוק של מהר"ל. (7 נקודות)
- ג.** לפי מהר"ל, הסבר מדוע אין סתירה בין דברי התורה "ארבעים יָפְנוּ" ובין קביעת חכמים להלקות ל"ט מלקות. (7 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 29-30 (10 נקודות).

29. חזון איש, אמונה וביטחון; איגרות

- א.** לפי חזון איש, לעתים גם מי "ששנה הרבה ושימש הרבה" בכל זאת "אין תורתו מחֻנָּת (ברורה) ואין מסקנותיו אמת".
 מה חסר ללומד תורה זה, ומדוע חיסרון זה פוגע בתורתו ובמסקנותיו? (5 נקודות)
- ב.** לפי חזון איש, ציין שתי מעלות מיוחדות שזוכה להן מי שעמל בתורה. (5 נקודות)

30. הרב שפירא, דעת תורה

- א.** מה הסיק הרב שפירא מדברי התלמוד על המעשים שעשה חזקיהו המלך? הסבר כיצד הוא הגיע למסקנה זו. (5 נקודות)
- ב.** "מיד יועצים באחיתופל ונמלכין בסנהדרין ושואלין באורים ותומים".
 הסבר את הראיה מדברים אלה לשיטתו של הרב שפירא. (5 נקודות)

בהצלחה!